

УДК 657.22

А. М. Штангрет

Українська академія друкарства

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ
ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

Розглядаються роль і значення обліково-аналітичного забезпечення як складової комплексної системи економічної безпеки підприємства.

Економічна безпека, обліково-аналітичне забезпечення, інформація, загроза

В умовах постійної та складно прогнозованої зміни зовнішнього середовища і внутрішніх умов здійснення господарської діяльності існує висока ймовірність виникнення загроз, реалізація яких може призвести до появи ознак кризового стану, а в подальшому й до банкрутства значної частини вітчизняних підприємств. Реальність розвитку подій за таким сценарієм ґрунтується на фактах, що відповідно до даних Державного комітету статистики України в 2011 р. мало місце скорочення кількості підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб існуючого населення до 75 одиниць, зменшення кількості зайнятих працівників на 2,07%, збитковими були 36,5% підприємств, а сума загальних збитків дорівнювала 141098,4 млн грн [5].

Наявність значної кількості загроз для стійкого та ефективного функціонування кожного підприємства вимагає удосконалення існуючих і розроблення нових механізмів гарантування економічної безпеки на мікрорівні. Ключовими сьогодні, виходячи з високого рівня невизначеності умов функціонування, залишаються проблеми інформаційного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства. Ядром інформаційного забезпечення повинно стати обліково-аналітичне забезпечення, яке передбачатиме формування обліково-аналітичної інформації, адекватної цілям управління, що сприятиме досягненню та підтриманню необхідного для стійкого розвитку рівня безпеки.

Теоретичній розробці питань, пов'язаних з підтримкою достатнього рівня економічної безпеки на усіх рівнях управління, багато уваги приділяли науковці О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Однак низка завдань, пов'язаних з цією важливою економічною категорією, залишається недостатньо розробленою як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Відаючи належне науковій і практичній значущості праць згаданих учених, слід зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли відповідного відображення деякі важливі аспекти гарантування економічної безпеки, зокрема щодо розв'язання проблеми надходження та перетворення інформації із зовнішніх і внутрішніх джерел для формування обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні ролі і місця обліково-аналітичного забезпечення в комплексній системі економічної безпеки підприємства та розробленні шляхів його удосконалення як важливого чинника підвищення рівня економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання.

В умовах кризи світової й вітчизняної економік, коли підприємствам доводиться зіштовхуватися з перманентними загрозами й ризиками, які суттєво знижують поточний рівень їх економічної безпеки, проблема створення системи захисту, тобто комплексної системи економічної безпеки стала першочерговою. Потрібно визнати, що за таких обставин практично на всіх підприємствах України в ініціативному порядку було створено системи безпеки, що дозволяють їм з різним ступенем ефективності гарантувати безпеку своєї діяльності. Це пояснюється тим, що головні зусилля українських підприємств спрямовані передусім на забезпечення захисту території, виробничих й адміністративних об'єктів, засобів виробництва, сировини, готової продукції і транспортних засобів від протиправних зазіхань як з боку кримінальних угруповань, так і внаслідок злочинних дій несумлінного персоналу. По-перше, функціонування такої системи дозволяє знизити ймовірність виникнення частини з можливих загроз, по-друге, потрібно взяти до уваги, що в сучасних умовах суттєво змінилися кількість і перелік ключових ризиків та загроз. Злочини в економічній сфері стали носити інтелектуальний характер, а їх сферами стали фінансова діяльність, політика й стратегія підприємства, механізми керування бізнесом, інформаційна сфера, право, інноваційна діяльність, техніка й технології і т.д. У злочинних схемах нерідко ключову роль відіграють корумповані чиновники і представники закордонних фірм, а відтак існуюча система безпеки не може гарантувати надійний захист підприємств від сучасних загроз і ризиків. За таких умов для побудови й ефективного функціонування системи економічної безпеки потрібно задіяти в повному обсязі ресурси всіх структурних підрозділів підприємства, а також можливості зовнішніх організацій, у тому числі органів державної влади та управління, суб'єктів недержавної системи безпеки і т. д. [6–7].

Ураховуючи специфіку сучасних загроз, на нашу думку, зв'язуючою складовою в системі економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання повинна стати підсистема обліково-аналітичного забезпечення, ключові завдання якої полягають не лише в інформаційній підтримці процесу гарантування економічної безпеки, а й у формуванні інформаційних потоків між суб'єктами та об'єктами безпеки, зовнішнім і внутрішнім середовищем. Ззна-

чене ґрунтується насамперед на результатах аналітичних досліджень, згідно з якими відсутність необхідного обліково-аналітичного забезпечення приводить до того, що процес прийняття рішень господарюючими суб'єктами все більше орієнтується на ірраціональний (соціальний, психологічний) підхід, ніж на раціональний чи «обмежену раціональність». Вирішення цієї проблеми можливе через реалізацію механізму, який лежить в основі обліково-аналітичного забезпечення і передбачає оцінювання поточного стану економічної безпеки підприємства і прогнозування його зміни менеджерами або аналітиками шляхом визначення певної сукупності показників діяльності суб'єкта господарювання, зіставлення їх з граничними значеннями таких показників (індикаторами економічної безпеки) та розроблення пропозицій щодо подальшого функціонування. Окрім того, слід підкреслити, що за умов високої ймовірності виникнення та розвитку зовнішніх і внутрішніх загроз досить важливим є дослідження як внутрішніх джерел обліково-аналітичної інформації стосовно діяльності підприємства, так і показників, які відображають його зовнішнє середовище (постачальники, покупці, конкуренти, кредитори тощо).

Зроблені узагальнення знаходять підтвердження і в напрацюваннях науковців. Так, К. Друрі відзначає актуальність урахування якісних факторів при прийнятті управлінських рішень. В іншому випадку існує загроза прийняття неправильного рішення [2]. Отже, при прийнятті управлінських рішень, у т.ч. у процесі гарантування економічної безпеки підприємства, повинна аналізуватися уся інформація: і кількісна, отримана в основному з внутрішніх облікових джерел (облікові реєстри, фінансова звітність, довідки бухгалтерії), і якісна, одержана з інших джерел (внутрішніх або зовнішніх).

На сучасному етапі розвитку обліково-аналітична підсистема, будучи складовою комплексної системи економічної безпеки підприємства, повинна передбачати збір, узагальнення й обробку даних оперативного, статистичного і бухгалтерського (фінансового й управлінського) обліку (серед них дані за податковими розрахунками), а для економічного аналізу використовувати облікову (в розрізі його видів) та позаоблікову інформацію. Її суть полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в один процес – виконання оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності цього процесу і використанні його результатів для формування рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень.

З огляду на вищезгадані завдання обліково-аналітичне забезпечення повинно відповідати таким вимогам:

чітко та достовірно відображати в зовнішній і внутрішній звітності всі господарські операції, що здійснюються на підприємстві;

виявляти вплив окремих чинників на формування, використання та кругообіг активів і капіталу;

забезпечувати внутрішній контроль за діяльністю підприємства;

формувати базу вихідної інформації для складання планів розвитку підприємства;

надавати користувачам інформацію про поточний стан і тенденції розвитку підприємства та зміну конкурентного середовища;

сигналізувати про виявлення суттєвих змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, які можуть вказувати на момент виникнення чи реалізації певної загрози.

Окрім зазначеного, обліково-аналітичне забезпечення повинно об'єктивно відображати стан підприємства на будь-який момент часу з високим рівнем деталізації, а також урахувувати можливі загрози з боку зовнішнього середовища. Зокрема, до прямих чинників внутрішнього середовища, які безпосередньо впливають на економічну безпеку підприємства, а відтак потребують особливої уваги та отримання про них певної й достовірної інформації, можна віднести: стан фінансово-майнового потенціалу підприємства, фінансову стійкість, обсяги дебіторської і кредиторської заборгованості, кредитори платоспроможність (ліквідність) підприємства, оборотність засобів праці тощо. У свою чергу, серед прямих чинників зовнішнього середовища доцільно виділити такі: постачальники, трудові ресурси, споживачі, конкуренти.

Діагностика впливу того чи іншого чинника вимагає підбору та налагодження постійного потоку інформації з певного джерела. Так, внутрішні джерела обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства формуються на основі даних звітності підприємства, яка дає загальне уявлення про результати його господарської діяльності.

Достовірну інформацію про зміни в зовнішньому середовищі можна отримати шляхом конкурентної розвідки, яку потрібно трактувати як фактичне й етичне вивчення конкурента, збирання інформації щодо неосвоєного ринку для забезпечення безперерійного та високоефективного бізнесу [3].

Формування інформаційних потоків у системі економічної безпеки підприємства базується на певних принципах, серед яких варто виокремити:

виявлення інформаційних потреб у суб'єктів безпеки та розроблення способів найефективнішого їх задоволення;

об'єктивність відображення процесів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та зміни конкурентного середовища;

єдність, оперативність та достовірність інформації, що надходить з різних джерел [4].

Механізм обліково-аналітичного забезпечення, про який частково вже згадувалося, повинен передбачати збирання інформації, способи її узагальнення та аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам для оцінки рівня та стану економічної безпеки власного підприємства чи його партнерів та/або конкурентів, діяльність яких може вплинути на стан безпеки підприємства. Отже, на основі вищеподаного можна сформулювати основні напрями здійснення обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства:

діагностика фінансово-господарського стану підприємства для упередження його фінансових ризиків, неспроможності, банкрутства;

оцінка стану та рівня економічної безпеки власного підприємства, надійності потенційних партнерів підприємства;
оцінка стану безпеки й визначення стратегії діяльності на ринку потенційних і реальних конкурентів;
збереження та помноження ресурсного потенціалу підприємства, раціонального й ефективного його використання;
прийняття управлінських рішень стосовно доцільності діяльності з урахуванням виявлених загроз і небезпек;
максимально повне інформаційне забезпечення системи економічної безпеки підприємства в цілому, її окремих функціональних підрозділів;
сприяння гармонізації інтересів підприємства загалом (як юридичної особи) та окремих співробітників (як фізичних осіб) для мінімізації внутрішніх загроз тощо [1].

Разом з тим, потрібно наголосити на тому, що зміст обліково-аналітичного забезпечення в процесі гарантування економічної безпеки підприємства визначається низкою чинників, серед яких – галузеві особливості діяльності підприємства, організаційно-правова форма функціонування, обсяг і ступінь диверсифікації фінансово-господарської діяльності, інші об'єктивні та суб'єктивні чинники.

З вищевикладеного випливають наступні висновки. Ефективне функціонування комплексної системи економічної безпеки підприємства залежить передусім від можливості отримати та використати за прямим призначенням якісну інформацію про зміну зовнішнього і внутрішнього середовища певного суб'єкта господарювання. Задоволення інформаційних потреб користувачів – суб'єктів економічної безпеки – є головним завданням обліково-аналітичної підсистеми. Нами визначено місце та сформульовано методичні засади функціонування обліково-аналітичного забезпечення в процесі гарантування економічної безпеки підприємства. Подальшого розгляду потребують процеси формування інформаційних каналів і вдосконалення процедури обробки первинної інформації.

1. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л. В. Гнилицька // Вісн. Східно-українського національного університету ім. В. Даля. — 2011. — №3 (157). — С. 36–42. 2. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет : учеб. пособие для вузов / К. Друри; пер. с англ. под ред. Н. Д. Эриашвили ; предисл. проф. П. С. Безруких. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. — 783 с. 3. Економічна безпека підприємств, організацій та установ [Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. та ін.] — К. : Правова єдність, 2009. — 541 с. 4. Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності // Вчені зап.: Ун-т економіки та права «Крок». — 2011. — Вип. 27. — С. 54–59. 5. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; Держкомстат України. — К. : Техніка, 2012. — 566 с. 6. Штангрет А. М. Безпека соціально-економічної системи: теоретичні аспекти / А. М. Штангрет // Наук. зап. (Укр. акад. друкарства). — 2012. — № 3. — С. 50–62. 7. Штангрет А. М. Методичні засади здійснення конкурентної розвідки в системі економічної безпеки підприємства / А. М. Штангрет // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2013. — Вип. 23.4. — С. 302–307.

УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОЦЕССА ГАРАНТИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Рассматриваются роль и значение учетно-аналитического обеспечения как составляющей комплексной системы безопасности предприятия.

ACCOUNTING AND ANALYTICAL PROCESS OF ENSURING ECONOMIC SECURITY

The paper considers the role and importance of accounting and analytical support as part of an integrated system of economic security

Стаття надійшла 12.04.2013

УДК 65.012.8

Я. М. Кіпчарська

Українська академія друкарства

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ, ЗМІСТ, СКЛАДОВІ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Досліджується суть трактування поняття «економічна безпека підприємства» та розглядаються функціональні складові її забезпечення.

Економічна безпека підприємства, фінансова безпека, кадрова безпека, інтелектуальна безпека, інформаційна безпека, політико-правова безпека, силова безпека, енергетична безпека

Економічна безпека підприємства – відносно новий напрям розвитку економічної науки. Однак за порівняно короткий термін її існування сформовано теоретичне підґрунтя і накопичено відповідний практичний досвід. Але цього недостатньо внаслідок тих умов, в яких здійснюють господарську діяльність вітчизняні підприємства. Зокрема, маємо недосконалість законодавства, зростання конкурентної боротьби та зовнішнього тиску, нестабільність фінансових ринків, наявність невирішених соціальних проблем (низький рівень доходів населення, безробіття, плінність кадрів) тощо. Усі ці обставини спричиняють низьку ефективність господарської діяльності, підвищення рівня збитковості та загрози банкрутства, а відтак існує нагальна потреба приділяти більше уваги проблемі забезпечення безпеки, розробленню відповідного науково-методичного забезпечення щодо неї загалом та в розрізі основних функціональних сфер.

Поняття «економічна безпека» як науковий термін з'явилося нещодавно та й досі не має єдиного загально визнаного тлумачення. Визначення базових питань економічної безпеки розглядається в працях вітчизняних і зарубіж-